

ARCHAEOLOGIA MEDII AEVI FINLANDIAE XXXI

SHATTERED AND SCATTERED PASTS

Festschrift for Professor Georg Haggrén

EDITORS

Tuuli Heinonen – Frida Ehrnsten – Janne Harjula – Tarja Knuutinen
Tanja Ratilainen – Elina Terävä – Siiri Tuomenoja – Janne Haarala

Archaeologia Medii Aevi Finlandiae XXXI

Suomen keskiajan arkeologian seura – Society for Medieval Archaeology in Finland

Editors:

Tuuli Heinonen, Frida Ehrnsten, Janne Harjula, Tarja Knuutinen,
Tanja Ratilainen, Elina Terävä, Siiri Tuomenoja and Janne Haarala

Editorial Board of the Archaeologia Medii Aevi Finlandiae Series:

Anders Andrén, David Gaimster, Georg Haggrén, Janne Harjula,
Markus Hiekkanen, Jussi-Pekka Taavitsainen and Kari Uotila

Design and layout:

Maija Holappa

Cover:

Drawing of a replica of medieval glass.

Draft map of the Espoo manor area, 1779. The Archive Center of National Board of Survey, Jyväskylä.

Figure: Maija Holappa.

ISBN 978-952-69004-8-3 (softcover)

ISBN 978-952-69004-9-0 (PDF)

ISSN 1236-5882

© Society for Medieval Archaeology in Finland and the Authors 2025

Printed:

Waasa Graphics, Vaasa 2025

CONTENTS

A man of glass and much more – Georg Haggrén at 60 <i>Frida Ehrnsten, Tuuli Heinonen & Janne Harjula</i>	9
Georg Haggrén kollegana ja ystävänä <i>Jason Lavery</i>	19
Tabula gratulatoria	22

RURAL AND URBAN SPACES

Early modern village plots – Where to find them? <i>Tuuli Heinonen</i>	27
More than agriculture – The possibilities of acquiring wild animal fauna in the medieval and early modern hamlets in Espoo and Vantaa, Finland <i>Hanna Kivikero & Tuuli Heinonen</i>	39
Taloluku ja Varsinais-Suomen keskiajan kirkkorakennukset <i>Markus Hiekkänen</i>	56
New insight into medieval cultivation at the village of Mankby in Espoo, Finland – Comparing stable isotopes of carbon $\delta^{13}\text{C}$ and nitrogen $\delta^{15}\text{N}$ of Secale and Hordeum from Mankby to 14th century grain materials from Estonia <i>Mia Lempiäinen-Avci, Kristiina Johanson, Holar Sepp, Tuija Väisänen, Sandra Sammler, Aivar Kriiska & Mari Tõrv</i>	68
Vantaan kadonnutta rautakautta ja varhaiskeskiaikaa etsimässä – Esimerkkinä Övitsbölen autiotontti <i>Andreas Koivisto & Tiina Mikkanen</i>	86
Keskiaikaisia muinaisjäännöksiä Etelä-Karjalan maakunnassa <i>Mika Lavento & Mervi Suhonen</i>	94
Sellanen ol' Viipuri – Eräs kalevalainen (tiede)runo karjalaisten kaupungista koettuna tilana <i>Oula Seitsonen</i>	110
MARK – historisk arkeologi med Georg Haggrén i Helsingfors då seklet var ungt <i>Eva Ahl-Waris</i>	117

CASTLES AND MANORS

- A visit to Sundholm 123
Henrik Asplund & Tarja Knuutinen
- A brick with a runic inscription from the Episcopal Castle of Kuusisto, Southwest Finland 135
Tanja Ratilainen, Janne Harjula, Jussi Kinnunen & Jere Leppänen
- Revisiting two medieval castles – from the countryside 151
Eva Svensson & Susanne Pettersson
- Grabbackan rauniolla – Havaintoja kartanolinnan sijaintipaikasta ja arkeologisten kerrostumien säilyneisyydestä 165
Päivi Maaranen
- Jutikkalan kartanolla 175
Terhi Mikkola

PRODUCTION AND HANDIWORK

- Välkänt och okänt hantverk – Skärvor och krukor, men inga produktionsplatser 179
Torbjörn Brorsson
- From a kiln to castle – Medieval brick kiln and brick as building material at Raseborg Castle, Finland 192
Maija Holappa, Tarja Knuutinen & Tanja Ratilainen
- Osmund-tyunnyreitä ja tuhansia nauvoja – Raudan tuonti, kulutus, sepät ja pajat Raaseporin ja Kastelholman linnoilla 1540- ja 1550-luvuilla 208
Elina Terävä
- Teethmarks on leather, and the Ohh!-feeling in archaeology 228
Gitte Hansen
- Technology applied in broad populations as a factor for social change in Medieval time 234
Gert Magnusson
- Med provinsbruket i centrum – Sveriges nordliga kopparbruk från 1600-talet i global belysning 243
Jonas Monié Nordin

BIOGRAPHIES AND OBJECTS

- Från mynt till metall – Medeltida klippingar i det finska fyndmaterialet 251
Frida Ehrnsten
- Housusukissa haudatut – Rengassolkia Koroisten kirkkomaasta 264
Janne Harjula

	Four pieces of jewellery from four houses at Bartsgårda <i>Kristin Ilves</i>	272
	Traces of medieval individuals – New seal matrix discoveries in Finland <i>Visa Immonen & Tapio Salminen</i>	283
	A decorated, perforated stone disc from Ojamäki, southern Finland, and other similar artefacts from the Finnish Stone Age <i>Antti Lahelma, Jan Fast, Janne Soisalo & Julius Eerola</i>	296
	Head over Heels – Was there a beheaded man in the Jutikkala Kokkomäki grave? <i>Ulla Nordfors, Sanni Peltola & Päivi Onkamo</i>	306
	Lost in a hurry? A 15th-century silver seal matrix from Valga, South Estonia <i>Erki Russow & Ivar Leimus</i>	316
	Engaging with archaeological citizen scientists <i>Eljas Oksanen, Tarja Knuutinen, Suzie Thomas & Anna Wessman</i>	328

GLASS AND VESSELS

	Untangling the story of 16th- and 17th-century engraved glass drinking vessels <i>Monika Reppo</i>	338
	Medieval dining ware from the bottom of the <i>Finska skären</i> – Finds from the Vidskär shipwreck <i>Riikka Tevali</i>	354
	Exploring the importance of Portuguese tin-glazed wares in early modern Gothenburg – An archaeological inquiry <i>Tom Wennberg & Tânia Casimiro</i>	366
	Keramik, glas och vänskap från tre tidigmoderna städer <i>Mathias Bäck</i>	378
	Georg Haggrén and the Copenhagen glass <i>Hanna Dahlström & Stuart Whatley</i>	384
	Venetian enameled glass beakers in Sweden – Recent finds and new understandings <i>Joakim Kjellberg</i>	391
	Bartmann jugs from the Gulf of Finland and their role in dating shipwrecks <i>Natascha Mehler</i>	399
	Tidigmedeltida glasmålningsfragment och ett exklusivt glaskärl – Återupptäckta fynd från Gamla Uppsala kyrka <i>Linda Qviström & John Ljungkvist</i>	406
	Lasia 1500- ja 1600-lukujen Savosta – Löytöjä Juvan Partalan kartanon pihapiiristä <i>Juha Ruohonen</i>	413

(EARLY) MODERN PERIOD

	At the cutting edge of medicine – Master Markus and the occupation of an early modern barber-surgeon <i>Mirkka Lappalainen & Anu Lahtinen</i>	427
	Varhaismodernin ajan arkeologia pro gradu -tutkielmien aiheena suomalaisissa yliopistoissa <i>Tia Niemelä</i>	441
	Tupakoinnin arkeologiaa – Saviset tupakkapiiput ja tupakoinnin saapuminen Suomeen uuden ajan alussa <i>Risto Nurmi</i>	455
	Det så kallade Kommendantshuset – En nytolkning av en 1700-talsbyggnads identitet <i>Ulrika Rosendahl</i>	471
	Kaksi menneisyyden paikkaa – Vertailua ja merkityksiä <i>Timo Ylimaunu, Marika Hyttinen, Annemari Tranberg & Tuuli Matila</i>	485
	Teollisuuden merimaisemat Varjakan historiallisella sahalla <i>Tiina Äikäs & Eveliina Salo</i>	502

HOUSUSUKISSA HAUDATUT

Rengassolkia Koroisten kirkkomaasta

ABSTRACT

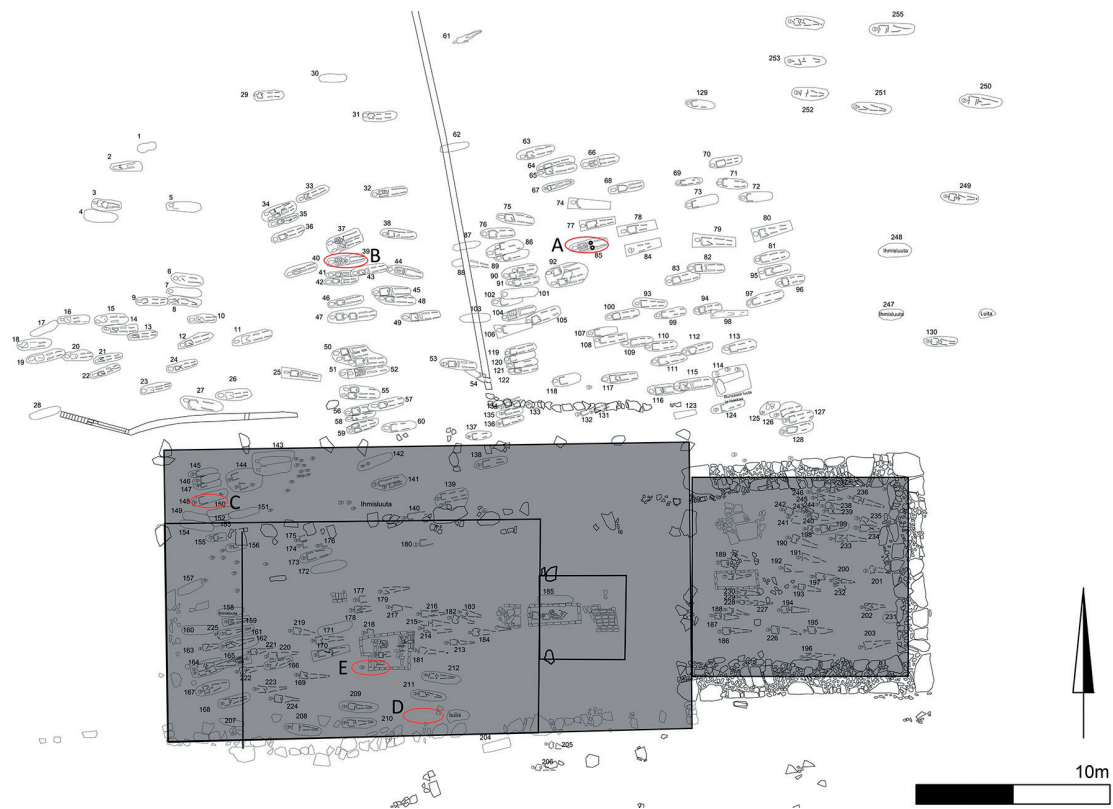
The paper discusses the circular buckles found in pairs from some burials excavated in Koroinen, a 13th–14th century episcopal see site in Turku, SW Finland. Based on the comparative archaeological material from Britain and elsewhere in Europe, the buckles most probably represent hose buckles i.e., they attached the hose to the undergarment of the male dress using buckles and straps. The finds seem to represent dress accessories of men with a high ecclesiastical status, and who were buried fully clothed, unlike common people who usually got a modest, shrouded burial. Furthermore, the circular buckles found in Koroinen seem to be the first archaeological indication of the use of hose as part of the men's clothing in medieval Finland.

Asiasanat: keskiaika, Koroinen, pukeutuminen, rengassolki, housusukat

JOHDANTO

”Vaikka Koroisissa näkyekin selvästi kristillinen hautaustraditio ilman hauta-antimia tai juhlapukuihin puettuja vainajia, on Koroisten hautojen joukossa tapauksia, joissa on jäänteitä vainajien pukemisesta ja varustamisesta. Yhdellä kirkon itäpuolen muuratun rakennuksen kohdalta löydetyllä vainajalla oli vyötärön kohdalla nelikulmainen, rautainen vyönsolki. Tavallisempia ovat muodoltaan pyöreät ja pyöreästä tai soikeasta vartaasta tehdyt rengassoljet, joita useilla vainajilla sekä kirkon sisällä että pohjoispuolisella kirkkomaalla oli asetettu molemmille lanteille.”¹

Moni seikka on jäänyt askarruttamaan *Koroinen: Suomen ensimmäinen kirkollinen keskus* -kirjan ilmestymisen (2018) jälkeen. Erityisesti hautauksiin liittyy edelleen monia vastausta vailla olevia kysymyksiä. Otan artikkelissani tarkasteluun ingressissä mainitut Koroisten piispanistuimen arkeologisissa kaivauksissa löydetyt ja talletetut rengassoljet ja pohdin, mitä tarkoitusta ne oikeastaan palvelivat. Nelikulmaisen soljen käyttötarkoitus on selvä: se on vyönsolki ja kertoo jo osaltaan, että jotkut Koroisten vainajista haudattiin vaattetettuina.² Mutta mikä merkitys oli pyöreillä rengas-

KUVA 1. Koroisten hautakartta, jossa punaisella ympyröitynä artikkelissa käsiteltävät solkihaudat. Kirjaimet A–E viittaavat taulukkoon 1. Harmaalla alueella merkitty puukirkko I (pienempi) ja puukirkko II (suurempi). Karttapohja, haudat ja kirkot: Ratilainen 2018, kuva 2.28.

soljilla, joita joillakin Koroisiin haudatuilla vainajilla esiintyy pareittain, yksi lantion molemmilla puolilla?

KOROISTEN KIRKKOMAA

Koroistenniemellä tehtiin arkeologisia kaivauksia 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa ensin Hjalmar Appelgrenin (1898–99) ja sen jälkeen Juhani Rinteen (1900–02) johdolla. Kaivaukset kattoivat lähes kokonaisuudessaan vallin sisäpuolisen alueen. Kaivauksissa löydettiin kahden eriaikaisen ja -kokoisen puukirkon jäännökset (Kuva 1) sekä Aurajoen rannasta kahden muun kivi- tai tiilirakennuksen perustukset. Lisäksi havaittiin heikosti säilyneitä merkkejä puurakennuksista kirkon ja rantarakennusten väliltä. Rakennusten lisäksi kaivauksissa löytyi laajahko hautausmaa, josta ei ole enää fyysisiä jäännöksiä maan päällä. Hautausmaata koskevissa tulkinnoissa ollaan siis yli sata vuotta sitten tehdyn dokumentaation, silloin talteen otettujen löytöjen ja näytteiden sekä vertailuaineistojen varassa. Koroisissa kirkkomaan sijainti kirkon pohjoispuolella ja sen koko on ollut ainakin 800 neliometriä. Hautoja kirkkomaahan ja kirkkorakennusten sisälle tehtiin vähintään 304, mutta vainajien lukumäärä on ollut tätä suurempi, koska samassa multahautakuopassa saattoi olla kaksi tai kolmekin vainajaa ja myös tiilimuurihautoihin voitiin tehdä useampi haudaus (Kuva 1). Kirkon runkokuoneen itäosassa ei ole jostain syystä dokumentoitu lainkaan hautoja. Hautoja ei ole havaittu myöskään kirkon länsi- tai itäpuolelta. Eteläpuolellakin on vain muutama hauta.³

Keskiajalla Koroisiin haudattiin parin sadan vuoden ajan kirkollisia merkkihenkilöitä, mutta hautojen suuren lukumäärän perusteella myös muita henkilöitä. Koroinen ei koskaan toiminut seurakuntakirkkona vaan siinä tehtävässä toimi Räntämäen eli Maarian kirkko jo 1200-luvun alusta alkaen. Koroisten 1200-luvulla vihitty piispankirkko toimi edelleen 1300-luvulla todennäköisesti piispankartanon pyhättönä ja hautausmaana. Kirkkomaa jäi pois käytöstä samaan aikaan kuin kirkkokin, 1400-luvun alussa.⁴

Kaivausmuistiinpanojen mukaan hautojen vainajat olivat pääasiassa lähes maatuneita, eikä esimerkiksi keskiruumiin luita useinkaan ollut säilynyt. Rinteen kuvauksissa on kuitenkin runsaasti mainintoja pääkalloista ja pitkistä raajojen luista. Kaivauksissa esiin tulleet ihmisluut ilmeisesti haudattiin uudelleen Turun kirkkomaille, joten ne eivät enää ole tutkimuksen piirissä.⁵ Esineistöllä on tämän takia erityisen suuri arvo hautauksiin liittyviä kysymyksiä ja haudattujen identiteettiä ratkottaessa.

KOROISTEN SOLKIHAUDAT

Rengassolkien kuvaukset ja löytöjen kontekstit on esitetty taulukossa 1 ja solkien sijainti hautausmaalla kuvassa 1. Hautausmaalta dokumentoitiin yhteensä neljä rengassolkiparia ja yksi yksittäinen rengassolki. Vaikka vain kahdessa soljessa (:665) neula on säilynyt kokonaan (Kuva 2), kaikissa muissakin on röntgenkuvien perusteella jäännöksiä neulan kannasta soljen kehässä. Sen perusteella

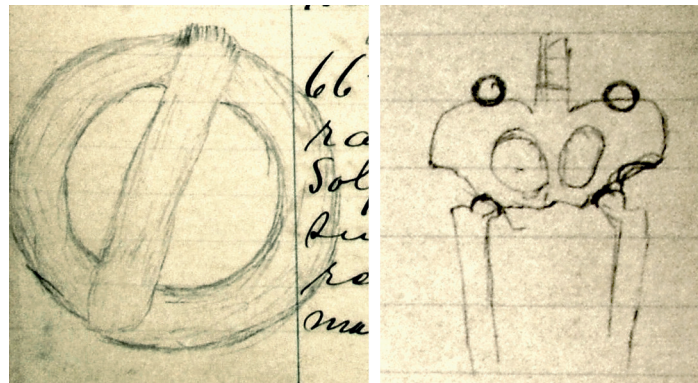
TUNNUS	LÖYTÖNRO	KUVAUS	KONTEKSTI	MIKROSKOOPPIANALYYSI
A	H 52100: 123	Kaksi rautaista rengassolkea. Kehän halkaisija 3,5 cm ja soikean vartaan paksuus 5–7 mm.	Ruutu 154–178 kirkon pohjoispuolella. Soljet vyötäisten kohdalta.	Solkeen kiinnittyneenä mineralisoitunutta kangasta ja nahan lihapuolta. Löydettyäessä soljessa oli ihmisluuta kiinni.
B	H 52100: 271–274	Kaksi rautaista rengassolkea (:271, 272), rautainen vaatesolki? (:273) ja rautavarras (:274). Rengassolkien kehien halkaisija 3,5 cm ja soikean vartaan paksuus 6–8 mm. Kolmas solki? (:273) avoin ja sen toisessa päässä 17 mm:n levennys (päätenuppi?). Mitat samat kuin muissa soljissa. Rautakiskon mitat 86 x 13 mm.	Ruutu 182–190 kirkon pohjoispuolella. Soljet (:271 ja :272) oikean ja vasemman lanneluun yläsyrjän päällä. Kolmas solki (:273) muita ylempänä selkärangan ja vyötärön kohdalla, oikean käden alla. Rautavarras (:274) vinossa solkien (:272 ja :273) välissä (Harjula & Moilanen 2018: kuva 2.34).	Pinnalla mineralisoitunutta tekstiiliä. Löydettyäessä solkiin oli tarttunut ihmisluuta.
C	H 52100: 385 & 386	Rautaisen rengassoljen puolikas ja kokonainen rengassolki. Kehien halkaisija 4–4,2 cm ja lähes nelikulmaisen, mutta pyöristetyn vartaan paksuus 8 mm.	Ruutu 146–150 kirkon pohjoispuolella. Löytyivät vyötäisten kohdalta.	Kehän pinnalla mineralisoitunutta kangasta; haudasta myös ruutukankaanpala, jonka ajoitus 1270–1400 AD (Kirjavainen 2018).
D	H 52100: 610	Rautainen rengassolki. Kehän halkaisija 4,4–4,7 cm. Soikean vartaan paksuus 6–7 mm.	Ruutu 54–24; kirkon runkokuoneen eteläseinän läheltä. Ei selkeää kytköstä hautaukseen.	Kehässä mineralisoitunutta kangasta sekä solmu, josta nauha/nyöri ollut kiinni renkaassa.
E	H 52100: 665	Kaksi rautaista rengassolkea. Kehien halkaisija 5,2 mm. Soikean vartaan paksuus 10 mm.	Ruutu 22–16, tiilihauta 3 kirkon runkokuoneessa. Lantion kohdalla molemmilla puolilla.	Solki 1: kuidun painanteita neulassa ja kehässä. Solki 2: tekstiilipainanteita kehän pinnalla.

TAULUKKO 1. Rautaiset rengassoljet Koroisten haudoista. Rengassolkihaidoista ei solkien ja taulukossa mainitun rautavartaan lisäksi löytynyt muita esineitä. Löytöpaikat A–E merkitty kuvaan 1. Mikroskooppianalyysin tehnyt Heini Kirjavainen.

esineet voidaan määrittää yksiselitteisesti soljiksi eikä esimerkiksi vyörenkaiksi. Kaikkien solkien muoto on pyöreä ja kehien poikkileikkaukset ovat soikeat. Sekä solkien kehien halkaisijoissa (n. 35–50 mm) että vartaan paksuuksissa (5–10 mm) on jonkin verran vaihtelua. Kaikki soljet ovat rautaa. Olennaista on, että jokaisen vainajan kohdalla parilliset soljet ovat keskenään täysin samanlaiset. Solkipareista kolme löytyi hautausmaalta kirkon pohjoispuolelta ja yksi pari kirkon sisältä runkokuoneesta tiilihaudasta 3. Yksittäinen solki löytyi runkokuoneen eteläseinän läheltä, joko kirkon sisä- tai sen ulkopuolelta (Kuva 1). Ainoastaan yhden solkihaudan pystyy ajoittamaan tarkemmin. Haudasta löytyneen tekstiilin kalibroitu AMS-ajoitus sijoittuu välille 1270–1400 AD. Solkien sijainti lantio- luiden päällä ilmenee kuvasta 3.

HOUSUSUKKIEN SOLKIA?

Mahdollisen ratkaisun solkien käyttötarkoitukseen antaa Roberta Gilchristin ja Barney Sloanen tutkimus Iso-Britannian keskiaikaisten luostarien hautausmaista. Lähinnä 1300-luvulle ajoitetuista miesten haudoista on lukuisia esimerkkejä vainajan lantiolta löytyneistä rengassolkipareista (Kuva 4).⁶ Esimerkkejä parillisista rengassoljista vainajien lanteilla on Britteinsaaria lähempääkin. Lähin verrokki lienee *Korsbetningen*, jonka hautauksista löytyi useita rengassolkipareja. Heinäkuussa 1361 Visbyn edustalla käydyssä taistelussa surmansa saaneet haudattiin vaatteissaan ja varusteissaan joukkohautoihin, joita tutkittiin laajasti arkeologisin kaivauksin 1930-luvulla.⁷ Kaukaisempi esimerkki on Grönlannin Herjolfsnes, jonka pääasiassa 1200- ja 1300-luvuille ajoituvista hautauksista on löytynyt vastaavia solkia.⁸ Vakiintunut tulkinta näille arkeologisille havainnoille on, että soljet olisivat liittyneet lähinnä miesten käyttämien housusukkien⁹ (eng. *hose*) kiinnittämiseen. Solkien käyttäminen sukkiin kiinnittämiseen olisi ollut lähinnä 1300-luvun alkupuolen ilmiö, ja vuosisadan toisella puoliskolla soljet olisivat muodin muuttuessa, mekkojen lyhentyessä ja housusukkien

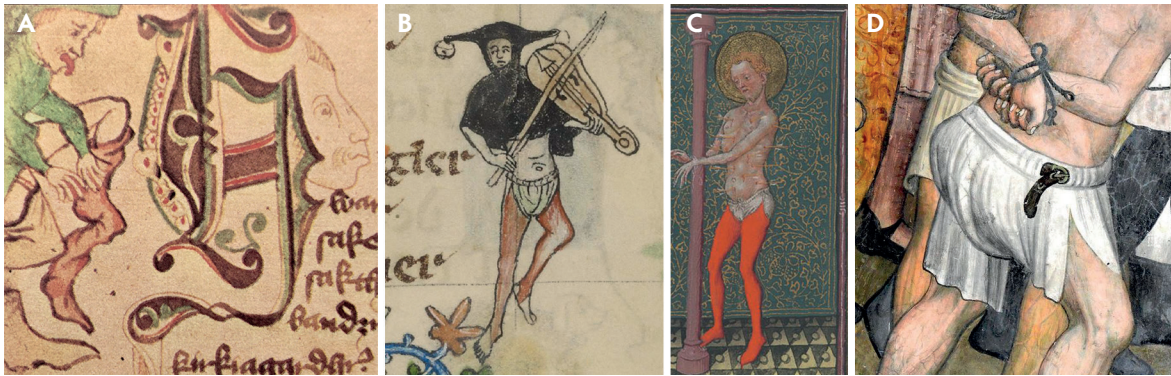

KUVA 2 (vasemmalla). Rengassolki tiilihaudasta 3. Kuva: Löytöpiirros Juhani Rinteen kaivausmuistiinpanoista, löytö H 52100:665.

KUVA 3 (oikealla). Rengassoljet (H 52100:123) kirkon pohjoispuolisessa haudassa. Rinteen kaivausmuistiinpanojen (1900–02) mukaan "Renkaat löytyivät luurangon vyötäisten kohdalta, toinen toisen, toinen toisen lanneluun päältä, jossa ne olivat lappeellansa vartaloon nähden aivan samalla korkeudella. Mitään muuta ei haudasta eikä renkaiden yhteydestä tavattu." Kuva: Piirros Juhani Rinteen kaivausmuistiinpanoissa, löytö H 52100:123.

KUVA 4. Housusukkien kiinnittämiseen käytetyt parilliset rengassoljet luostarin hautausmaalla *in situ*. St Mary of Merton, Surrey, Iso-Britannia. Kuva: Gilchrist & Sloane 2005, fig. 45.

KUVA 5. Housusukkia ja alusvaatteita keskiajan kuvataiteessa. A – *Codex Aboensiksen* kuvitusta 1400-luvun alkupuolelta. Housusukkia puetaan. Oikean jalan housun yläosassa näkyy paulanauha, jossa voi mahdollisesti erottaa jopa hahmotelman pyöreästä soljesta. Kuva: Ahlbäck et al. 1974, kuvasivu 42. B – Housusukat ja alusvaate, jonka vyöhön housusukkien yläosa on kiinnitetty (paulanauhoilla?). Vyö jää piiloon alusvaatteen yläosan taitellun laskoksen alle. Käsikirjoituksen kuvitusta, *Les vœux du paon*. MS G.24 fol.42r, noin 1345–1350. Kuva: Leo 2013, fig. 90. C – Alusvaate ja siihen nauhoilla kiinnitetyt housusukat. Käsikirjoituksen kuvitusta, *The Hours of Catherine of Cleves*. MS M.917/945, 252–253, noin 1435–1460. Kuva: The Morgan Library. D – Alusvaate, jossa vyö ja vyönsolki. *Salita di Gesù Cristo al monte Calvario*, noin 1410. Kuva: Carloni 2020.

pidentyessä jääneet pois käytöstä ja kiinnittäminen olisi tapahtunut pelkkien nauhojen (eng. *points*) avulla (Kuva 5a–c).¹⁰

Gilchristin ja Sloanen mukaan soljet liittyivät housusukkiin seuraavalla tavalla. Lantion peittävän alusvaatteen (keskieng. *breche*, suom. *kaatiot*¹¹) piti ylhäällä vyö (muinaisskand. *brokapelti*, keskieng. *breke-belt*, *brygyrdyl*, eng. *breechgirdle*).¹² Vyön molemmille sivuille oli kiinnitetty paulanauhat, jotka päättyivät alapäässään rengassolkiin. Solkiin kiinnitettiin housusukkien suu/yläosa.¹³ Vaikka solkihaudoista onkin runsaasti esimerkkejä, solkien käytön tarkemmat yksityiskohdat eivät ole selvillä. Paulanauhoista tai housusukista ei haudoissa juurikaan ole säilynyt merkkejä. Myös kirjallisten tai kuvallisten lähteiden tuki alusvaatteiden, voiden, paulanauhojen ja solkien yhdistelmälle on erityisesti solkien osalta niukkaa ja viitteellistä.¹⁴

Koroisten vainajien solkien horisontaalisijoittelu näyttää olleen sama kuin verrokkiaineistossa, soljet ovat reisiluun linjalla. Solkien korkeussijainti vertailuaineistossa vaihtelee, mutta se näyttää pääsääntöisesti olevan reisiluun yläpään ja lantion alaosan välillä eli hieman alempana kuin Koroisten vainajilla. Koroisissa soljet sijoittuvat lonkkaluun yläosan korkeudelle. Mitä tästä voi päätellä? Solkiin on voinut sekä Koroisissa että vertailuaineistossa kiinnittää *jotain* lantion alapuolelle, erikseen kummankin jalan kohdalle. Housusukat ovat tässä mahdollinen ja ilmeinen vaihtoehto. Solkien korkeampi sijainti voi selittyä esimerkiksi niin, että ne ovat olleet alusvaatteen vyön solkia (Kuva 5d),¹⁵ jolloin soljet ovat paitsi kiristäneet vyön, myös tarjonneet kehillään paikat säädettäville ja helposti irrotettaville paulanauhoille. Paulanauhan yläpää olisi solmittu soljen kehään,¹⁶ ja alapää ommeltu housusukkaan. Paulanauhan pituuden säätömahdollisuus olisi jäänyt ylhäälle vyönsolkien kohdalle ja housusukat olisi voinut riisua avaamalla solmut. Koska ilmastotilat ovat olleet Pohjolassa keskiajallakin ankarat, housusukat olisi tarvittaessa voinut kiskoa lähelle alusvaatteen vyötä. Näin paljasta, tai vain alusvaatteen peittämää ihoa olisi jäänyt näkyville mahdollisimman vähän.

Brittitutkijoiden hahmottelema järjestys vyötäröltä alaspäin edeten olisi siis ollut alusvaatteen vyö – vyöhön kiinnitetty paulanauha – soljet – housusukka. Koroisissa järjestys on pikemminkin ollut alusvaatteen vyö & soljet – paulanauha – housusukka.¹⁷

JOHTOPÄÄTÖKSET

Solkia on vertailuaineistossa löytynyt lähinnä kirkonmiesten haudoista ja luostarien hautausmailta. Tämä ei kuitenkaan johtune siitä, että ainoastaan munkit ja kirkonmiehet olisivat käyttäneet vaatekappaleita, joihin rengassoljet kuuluivat. Syy on todennäköisemmin se, että kirkollisen säädyn jäsenet haudattiin usein puettuina, päällyys- ja alusvaatteineen. ”Tavallisten” ihmisten kohdalla hautaaminen käärinliinoissa oli yleisempää. Soljet kuuluivat siis vaatekappaleisiin, joita haudatut olivat käyttäneet elässään, ja jotka heillä oli päällä myös hautaan laskettaessa. Korsbetningenin kohdalla solkien löytyminen johtune siitä, että taistelukentällä kuolleet haudattiin nopeasti niissä käyttövaatteissaan, jotka heillä oli haarniskoja alla.¹⁸

Edellä esitetyn perusteella Koroisten vainajien lantiolta löytyneitä rengassolkia voitaneen tietäen varauksin käyttää paitsi 1) keskiajan vaatemuodista ja sen yksityiskohdista kertovana löytöryhmänä, myös 2) sukupuoli-indikaattorina, 3) statuksen ilmentäjänä ja 4) ajoittavana esinetyypinä. Parilliset rengassoljet lantiolla kuuluisivat siis lähinnä 1200- tai 1300-luvulla vaetetettuina ja housusukissa haudattujen miesten hautoihin. Housusukat ja alusvaatteet solkineen ja paulanauhoineen olisivat luonnollisesti jääneet haudattavilla suurelta osin päällyysvaatteiden alle piiloon. Puettuna hautaaminen indikoi henkilön korkeaa statusta, joka Koroisten ollessa kyseessä olisi lähinnä kirkollinen. Solkien esiintyminen vain neljässä tai viidessä haudassa satojen Koroisiin tehtyjen hautausten joukossa ei puhu solkihautausten yleisyyden puolesta. Solkihaudat liittävätkin kyseiset hautaukset poikkeavien hautojen pieneen ryhmään. Siihen voi laskea puettuina haudatut, hauta-antimia mukaansa saaneet tai muussa kuin tavallisessa laudoista kootussa arkussa haudatut vainajat.¹⁹

Kuinka yleistä housusukkien kiinnittäminen soljilla keskiajan Suomessa muuten oli, jää ainoastaan arvailujen varaan. Koroisten haudoista löytyneet rengassoljet kertovat joka tapauksessa kansainvälisten pukeutumistyylien nopeasta rantautumisesta Suomeen Koroisten ja myöhemmin Turun kaupungin kautta. Soljet ovat samalla ensimmäinen arkeologinen todiste miesten housusukkien käytöstä keskiajan Suomessa.

Janne Harjula, PhD, docent (associate professor) in historical archaeology at the University of Turku. I work as university lecturer at the Department of Archaeology, University of Turku, and have published widely on medieval material culture. Georg and I have a long history of collaboration and fellowship in the Society for Medieval Archaeology in Finland. Today, George is also a dear colleague in the Department of Archaeology at the University of Turku.

VIITTEET

- 1 Harjula & Moilanen 2018: 161.
- 2 H 52100: 517; Harjula & Moilanen 2018: 161.
- 3 Ratilainen 2018: 145–6.
- 4 Harjula et al. 2018: 322–5.
- 5 Ratilainen 2018: 147.
- 6 Gilchrist 2012: 71; Gilchrist & Sloane 2005: taulukossa 3 mainitut kohteet ja lähteet. Iso-Britannian rengassolkihautojen vainajat on määritetty poikkeuksetta miehiksi silloin kun määrittäminen on ollut osteologisesti mahdollista.
- 7 Thordeman 1939: 117–20, Figs. 117–8, 120.
- 8 Norlund 1924: 119.
- 9 Tässä artikkelissa käytetään kyseisestä *hose*-vaatekappaleesta Kustaa Vilkkunan (1974: 126) *Codex Aboensiksen* kommentaareissa käyttämää housusukka-termiä.
- 10 Russell-Smith 1956; Ward-Perkins 1939: 275. Housusukat näyttävät kuuluneen pääasiassa miesten vaatetukseen. Oletuksena on, että naisten sukat ulottuivat korkeintaan polven korkeudelle ja ne oli kiinnitetty (sukka)nauhoilla säären ympäri (Blindheim 1958: col. 284; Pylkkänen 1956; Vilkkuna 1974: 126). Koroisten läheltä, Ravattulan Ristimäen kalmistosta on 1200-luvun alkuun ajoittuva hautalöytöaineisto, jonka perusteella on

rekonstruoitu naisten kangassukat. Niille ei ole löytynyt vastinetta aikalaislöydöistä, mutta ne vertautuvat hyvin oletuksiin naisten housusukista. Vanutetusta villakankaasta valmistetut sukat ovat ulottuneet polven päälle ja sidottu säären yläosan ympäri (Honka-Hallila 2023; Karisto 2023; Riikonen 2023). Hose-termistä: Medieval Cloth and Clothing Lexis 2012a.

- 11 Pylkkänen (1956: 148–149): ”Keskiajalla pidettiin kaatioita, *brok*, lähinnä ihoa. Kaatiot kiinnitettiin tavallisesti vyöllä, ja ne jäivät piiloon sekä paidan että sen päällä pidetyn mekon alle.” [– –] ”*Housut* olivat oikeastaan kaksi pitkää joko jalkaterällistä tai -terätöntä sukkaa, jotka sidottiin nauhalla säären ympäri.” [– –] ”Miesten päällyspukimien lyhetessä 1300-luvun jälkipuolella ja housujen vastaavasti pidetessä polvien yläpuolelle ei niitä enää voitu kiinnittää pelkästään säären ympäri sitomalla, vaan ne solmittiin pauloilla joko röijyn alareunaan tai kaatiovyöhön.” Kaatiot-termistä myös Schwindt 1893: 137; Talve 1979: 163; Vuorela 1998. Housusukista myös Lempiäinen 2014: 33.
- 12 Blindheim 1958: col. 281; Bradley 1967; Medieval Cloth and Clothing Lexis 2012b; Russell-Smith 1956: 218.
- 13 ”A particular arrangement of dress accessories can be seen in burials that are accompanied by two large (40–48 mm diameter) annular buckles positioned between the mid point of the thigh and the hip. These have been found in a number of locations, both at religious houses and in secular cemeteries, invariably with males when the sex can be identified” [– –] It has been suggested that these may have been shroud buckles; this is unlikely. Their proper function was elucidated nearly fifteen years ago as being hose buckles (Russell-Smith 1956). The reason that they are found so low on the thigh, sometimes ‘balanced’ precisely on the femurs, is related to the complexities of the medieval dress. The ‘breche’ was a form of undergarment used to cover the hips and pelvic region, and held up by a belt around the waist. From either side of this belt hung straps that terminated in buckles. These in turn were used to support the hose or trouser.” [– –] ”She [Russell-Smith] further noted that a new means of supporting the hose was coming into fashion by 1365 and suggested that hose buckles may thereafter have been going out of fashion (Gilchrist & Sloane 2005: 85–86).
- 14 Piponnier & Mane 1997: Fig. 41–7, Fig. 15; Russell-Smith: Plate XVI.
- 15 Osassa Visbyn Korsbetningenin hautojen rengassoljista on nahkahihnan, todennäköisimmin vyön jäännöksiä (Egan & Pritchard 1991: 64–5; Thordeman 1939: Fig 120: 19–22). En ole löytänyt

esimerkkejä keskiaikaisista kaksisolkisista vöistä, mutta rakenteeltaan kahdesta hihnasta koostuva kaksisolkinen vyö ei ole kovinkaan monimutkainen. Esimerkki modernista kaksisolkisen vyön konstruktiosta: De Leon 2024.

- 16 Soljen H 52100:610 kehässä on jäännöksiä solmusta, joka voisi olla paulanauhasta (Taulukko 1).
- 17 Brittien hahmotteleman järjestyksen loogisuus tuntuu ontuvalta. Solkien löytyminen alempaa reiluiden kohdalta on kiistaton, mutta mikä merkitys oli suurehkoilla rengassoljilla elleivät ne olleet ensisijaisesti vyönsolkia? Myöskään sitä, miten soljet olisivat kiinnittyneet suoraan housusukkiin, ei ole perusteltu.
- 18 Russell-Smith 1956: 218.
- 19 Harjula & Moilanen 2018.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Lyhenteet

H = Suomen kansallismuseo, historialliset kokoelmat

Arkistolähteet

Rinne, Juhani 1900–1902. Kaivausmuistiinpanot 1900–1902. Museoviraston arkisto, Helsinki.

Verkkolähteet

Carloni, Andrea 2020. Giacomo Jaquerio, *Salita di Gesù Cristo al monte Calvario*. (https://www.flickr.com/photos/andrea_carloni/49802297166/in/photostream/, 25.5.2024).

The Hours of Catherine of Cleves. MS M.917/945, pp. 252–253. The Morgan Library. (<https://www.themorgan.org/collection/hours-of-catherine-of-cleves/319>, 25.5.2024).

De Leon, Elia 2024. *DIY Double Buckle Belt – Tandy Spotlight – Elia DeLeon*. (<https://www.youtube.com/watch?v=d-T-H2Xosuw>, 25.5.2024).

Medieval Cloth and Clothing Lexis 2012a. *Hose*. (<http://lexisearch.arts.manchester.ac.uk/entry.aspx?id=2662>, 25.5.2024).

Medieval Cloth and Clothing Lexis 2012b. *Breechgirdle*. (<http://lexisearch.arts.manchester.ac.uk/entry.aspx?word=breechgirdle>, 25.5.2024).

Kirjallisuus

Ahlbäck, Olav; Blomstedt, Yrjö; Herlin, Kirsti; Hyytiäinen, Raimo; Oja, Aulis; Vallinkoski, Jorma &

- Vilkuna, Kustaa (toim.) 1974. *Codex Aboënsis (Codex f.d. Kalmar)*. Koneen Säätiö, Helsinki.
- Blindheim, Charlotte 1958. Drakt. *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid* III, cols. 270–93.
- Bradley, Henry (toim.) 1967. brêch, brêk-belt, brêch-gerdel. *Stratmann's Middle-English Dictionary*. Oxford University Press, London, 88.
- Egan, Geoff & Pritchard, Frances 1991. *Dress Accessories 1150–1450*. Medieval Finds from Excavations in London 3. HMSO, London.
- Gilchrist, Roberta 2012. *Medieval Life. Archaeology and the Life Course*. Boydell Press, Woodbridge.
- Gilchrist, Roberta & Sloane, Barney 2005. *Requiem: the medieval monastic cemetery in Britain*. Museum of London Archaeology Service, London.
- Harjula, Janne; Immonen, Visa; Ratilainen, Tanja & Salonen, Kirsi 2018. Koroinen historian käännekohtassa. Harjula, J.; Hukantaival, S.; Immonen, V.; Ratilainen, T. & Salonen, K. (toim.), *Koroinen – Suomen ensimmäinen kirkollinen keskus*, Turun Historiallinen Arkisto 71. Turun Historiallinen Yhdistys, Turku, 319–26.
- Harjula, Janne & Moilanen, Ulla 2018. Poikkeavia piirteitä hautauksissa ja hautarakenteissa. Harjula, J.; Hukantaival, S.; Immonen, V.; Ratilainen, T. & Salonen, K. (toim.), *Koroinen – Suomen ensimmäinen kirkollinen keskus*, Turun Historiallinen Arkisto 71. Turun Historiallinen Yhdistys, Turku, 154, 156–64, 167–9.
- Honka-Hallila, Helena 2023. Kangassukat. Riikonen, J. & Ruohonen, J. (toim.), *Ravattulan muinaispuku. Tutkimukset ja valmistusohjeet*. Suomen muinaistutkimuksen tuki ry, Turku, 119–22.
- Karisto, Maikki 2023. Sukkien sidontanauhat. Riikonen, J. & Ruohonen, J. (toim.), *Ravattulan muinaispuku. Tutkimukset ja valmistusohjeet*. Suomen muinaistutkimuksen tuki ry, Turku, 2023, 123–9.
- Kirjavainen, Heini 2018. Tietolaatikko 9: Ruudullinen villakankaanpala. Harjula, J.; Hukantaival, S.; Immonen, V.; Ratilainen, T. & Salonen, K. (toim.), *Koroinen – Suomen ensimmäinen kirkollinen keskus*, Turun Historiallinen Arkisto 71. Turun Historiallinen Yhdistys, Turku, 165.
- Lempiäinen, Piia 2014. ”Ena silkes tröya” – clothing bequests in Finnish medieval wills. Lipkin, S. & Vajanto, K. (toim.), *Focus on Archaeological Textiles. Multidisciplinary Approaches*, Monographs of the Archaeological Society of Finland 3. Archaeological Society of Finland, Helsinki, 26–39.
- Leo, Domenic 2013. *Images, Texts, and Marginalia in a ”Vows of the Peacock” Manuscript (New York, Pierpont Morgan Library MS G24). With a Complete Concordance and Catalogue of Peacock Manuscripts*. Library of the Written Word 28. The Manuscript World 5. Brill, Leiden & Boston.
- Nørlund, Poul 1924. *Buried Norsemen at Herjolfsnes: An Archaeological and Historical Study*. Meddelelser Om Grønland 67. C. A. Rietzel, Copenhagen.
- Piponnier, Françoise & Mane, Perrine 1997. *Dress in the Middle Ages*. Yale University Press, New Haven and London.
- Pylkkänen, Riitta 1956. *Renessanssin puku Suomessa*. WSOY, Porvoo & Helsinki.
- Ratilainen, Tanja 2018. Kirkkomaa ja hautaukset. Harjula, J.; Hukantaival, S.; Immonen, V.; Ratilainen, T. & Salonen, K. (toim.), *Koroinen – Suomen ensimmäinen kirkollinen keskus*, Turun Historiallinen Arkisto 71. Turun Historiallinen Yhdistys, Turku, 145–9.
- Riikonen, Jaana 2023. Hautalöytö puvun perustana. Riikonen, J. & Ruohonen, J. (toim.), *Ravattulan muinaispuku. Tutkimukset ja valmistusohjeet*. Suomen muinaistutkimuksen tuki ry, Turku, 37–84.
- Russell-Smith, F. 1956. The medieval ’Brygyrdyl’. *The Antiquaries Journal* 36, 218–21.
- Schvindt, Theodor 1893. *Tietoja Karjalan rautakaudesta*. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja XIII. Suomen Muinaismuistoyhdistys, Helsinki.
- Talve, Ilmar 1990. *Suomen kansankulttuuri*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 514. Suomalaisen Kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Thordeman, Bengt 1939. *Armour from the battle of Wisby 1361*, vol. I. Text. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Stockholm.
- Vilkuna, Kustaa 1974. Vaatetus. Ahlbäck, O.; Blomstedt, Y.; Herlin, K.; Hyytiäinen, R.; Oja, A.; Vallinkoski, J. & Vilkuna, K. (toim.), *Codex Aboënsis (Codex f.d. Kalmar)*. Koneen Säätiö, Helsinki, 119–31.
- Vuorela, Toivo 1998. *Suomalainen kansankulttuuri*. WSOY, Porvoo.
- Ward-Perkins, J. B. 1939. *London Museum Medieval Catalogue*. Her Majesty’s Stationery Office, London.